PYRAMID
IIT-JEE | MEDICAL | FOUNDATION

'एकलव्य' TEST SERIES PAPER

STD : X [HL]
SUBJECT : SANSKRIT FULL

TIME : 3 HR. **MAX. MARKS : 80**

सूचनाः १) सर्वासु कृतिषु वाक्यानां पुनर्लेखनम् आवश्यकम् ।
२) यथासूचनं आकलनकृतयः व्याकरणकृतयः आरेखितव्याः ।
३) आकृतीनाम् आलेखनं मसीलेखन्या कर्तव्यम् ।

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् । (८)

प्र.१ अ) चित्रं दृष्टवा नामानि लिखत - (५ तः ४) **(४)**

१) 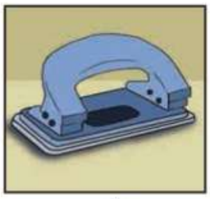
२)
३)
४)

५) 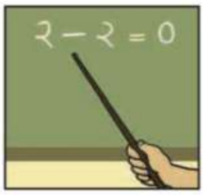

आ) सङ्ख्या अक्षरैः / अङ्कैः लिखत । (३ तः २) **(२)**

१) ९६ - __________

२) अष्टचत्वारिंशत् - __________

३) ०३ - __________

इ) समयं स्तम्भमेलनं कुरुत । **(२)**

	अ	आ
१)	पञ्चत्रिंशदधिक - षड्वादनम्	२.१५
२)	सपाद - द्विवादनम्	८.००
३)	पादोन - द्वादशवादनम्	६.३५
४)	अष्टवादनम्	११.४५

द्वितीयः विभागः - गद्यम् । (२०)

प्र.२ अ) ग

आसीत् सुदासो नाम कश्चिदुद्यानपालः । तस्य तडागे कदाचित् सत्यपि शिशिर- ऋतावेकं पद्मं व्यकसत् , व्योम्नीव बालसूर्यबिम्बम् । सोऽचिन्तयत् , 'अहो **महिमा परमात्मनः** , यदेतादृशे कालेऽतिशीते विभूषितो मे तडाग एतस्य सरसिजस्य विकासेन । एतत् सरसिजं विक्रीयाहं विपुलं धनं प्राप्नुयाम्' इति । एवं सञ्चिन्त्य स तद् विक्रेतुं **राजसद्मनः** पुरतः स्थितः । अत्रान्तरे तेनैव **अध्वना** कश्चित् **श्रीमान्** सार्थवाहः समायातः । सोऽवदत् , 'भद्र, **भगवान्** सुगतः सम्प्रत्येतस्मिन्नगरे वसति । **महात्मनः** तस्य पूजार्थमिदं कमलमभ्यर्थये । तत्क्रियता मूल्येन ददासि?' उद्यानपालोऽब्रवीत् , 'एकेन सुवर्णनाणकेन' । अथ स सार्थवाहः यावत्तत् कमलं क्रेतुमिच्छति, तावदेवापरो **धनवान् श्रेष्ठी** अपि सुगतदर्शनार्थं गच्छन् तत्र समुपस्थितः । नीरजमूल्यं पृच्छन्तं तं **श्रेष्ठिनम्** उद्यानपालोऽब्रूत 'एष महाभाग एकं सुवर्णनाणकम् एतस्यार्थे दातुमिच्छति' । **श्रेष्ठी** अगदत् , 'अहं दश सुवर्णनाणकानि यच्छामि।' सार्थवाहोऽभणत् , 'अहं शतं सुवर्णनाणकानि प्रयच्छामि ' । तयोर्विवादं श्रुत्वा सुदासो व्यमृशत् 'यस्य कृते एतौ कमलमेतत् क्रेतुमिच्छतः, नूनं स सुगत एवाधिकतमं मूल्यं मह्यं दद्यात् ' इति । अतः स उद्यानपालस्तावभाषत 'नैतद् भो विक्रेतुमिच्छामि' इति ।

अथ प्राप्तः सुदासस्तदुद्यानं, यत्र **भगवतः** सुगतस्य निवासः । तत्र वटवृक्षस्याधस्तादेकस्मिन्नश्मखण्डे समुपविष्ट आसीत्स **महात्मा** । अनल्पेन **धाम्ना** राजते स्म तस्य **भगवतो** वदनम् । तदालोकयतः सुदासस्य चित्ते भक्तिरसार्णव उदतिष्ठत् । स हस्तस्थं नीरजं **भगवतः** सुगतस्य चरणयोरर्घ्यं कृत्वा 'नमो भगवते' इति वदन् सविनयं प्राणमत् ।

'You should never let your fears prevent you from doing what you know is right.'
Aung San Suu Kyi - Burmese politician, diplomat and author (b.1945)

अ) १) अवबोधनम् । (४ तः ३) **(३)**

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

सार्थवाहः सुदासाय शतसुवर्णनाणकानि दातुम् उद्युक्तः यतः ------------।

१) सः सुदासस्य सहाय्यं कर्तुम् इच्छति स्म ।

२) सः सुदासात् कमलं क्रेतुम् इच्छति स्म ।

ख) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत ।

सुदासः मालाकार आसीत् ।

ग) कः कं वदति ?

नमो भगवते ।

घ) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखित ।

पद्मं कीदृशम् ?

अ) २) शब्दज्ञानम् । (३ तः २) **(२)**

क) गद्यांशतः त्वा - ल्यप् - अव्यये चित्वा लिखत ।

[ ] [ ]

ख) सुदासस्य चित्ते भक्तिरसार्णव उदतिष्ठत् । (लकारं लिखत)

ग) विशेषण - विशेष्य - सम्बन्धः ।

चतुर्थपदं लिखत ।

१) अधिकतमं : मूल्यम् :: ------------ नीरजम् ।

२) धनवान् : श्रेष्ठी :: ------------- सार्थवाहः ।

अ) ३) पृथक्करणम् । **(२)**

क्रमेण योजयत ।

१. श्रेष्ठिनः सार्थवाहस्य च विवादः ।

२. शिशिर - ऋतौ पद्मस्य विकासः ।

३. सुदासः विक्रयणार्थं राजसद्मनः पुरतः स्थितः ।

४. सुदासस्य धनप्राप्तेः इच्छा ।

आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

महोदयः - भवत्याः समीपे एतं सुभाषितसङ्ग्रहं दृष्ट्वा मया एवं चिन्तितम् ।

महोदया - ओह् ! यद्यपि संस्कृतं न पाठयामि तथापि अस्य पुस्तकस्य मम कार्यक्षेत्रेण सह सम्बन्धः अस्ति ।

महोदयः - एवम् । कस्मिन् क्षेत्रे कार्यरता भवती ?

महोदया - अहं व्यवस्थापनप्रशिक्षिकारूपेण कार्यं करोमि । मया अवगतं यद् रामायण - महाभारत - किरातार्जुनीय - रघुवंश - इत्यादिषु बहवः श्लोकाः सन्ति येषु व्यवस्थापनशास्त्रस्य मूलतत्वानि दृष्टान्तसहितानि निर्दिष्टानि । अनेन काव्यमाध्यमेन विषयप्रवेशः सुगमः भवति । एषा पद्धतिः मया स्वीकृता जनैरपि अभिमता । अतः मया पुनरेकवारं संस्कृतभाषायाः संस्कृतकाव्यादीनां च अध्ययनं प्रारब्धम् ।

महोदयः - अहो आश्चर्यम् । शालायाः अनन्तरं खण्डितं मम संस्कृताध्ययनम् । तदपि अधुनैव पुनः आरब्धम् ।

महोदया - कथं कथम् ?

महोदयः - वस्तुतः अहं वाणिज्यशाखायाः स्नातकः । विधिशाखायाः पदवी अपि प्राप्ता मया । साम्प्रतं बहुराष्ट्रियसंस्थायां विधिविमर्शकरूपेण कार्यं करोमि । तदनुसृत्य कौटिलीयम् अर्थशास्त्रं, याज्ञवल्क्यस्मृतिः आदीनां ग्रन्थानाम् अध्ययनं साहाय्यकरं भवेत् इति गुरुभिः उक्तम् । अतः अधुना अहं शास्त्रविषयकाणां संस्कृतग्रन्थानाम् अध्ययने यत्नं करोमि । (स्यूतात् किमपि संस्कृतपुस्तकं दर्शयति।)

(तयोः पृष्ठतः केचन युवकाः गोष्ठिषु रताः । प्रसादः, समीरः, लीना तथा तनुजा इत्येतानि परस्परमित्राणि । तेषु अन्यतमः तत् पुस्तकं दृष्ट्वा महोदयम् उपगम्य वदति ।)

समीरः - महोदय, भवतोः संवादे संस्कृतस्य सन्दर्भः श्रुतः मया । भवानपि विश्वसंस्कृतपरिषन्निमित्तं विदेशं प्रस्थितः ?

महोदयः - न खलु । परं कीदृशी एषा विश्वसंस्कृतपरिषद् ? अपि भवान् संस्कृतस्य छात्रः ?

समीरः - आम् । अहम् आय. आय. टी. अर्थात् भारतीय - प्रौद्योगिकी - संस्थानम् इत्यत्र सङ्गणक - अभियान्त्रिकी इति विषयस्य छात्रः । तत्र छात्राः संस्कृतमपि पठितुं शक्नुवन्ति । अष्टाध्यायी इति व्याकरणशास्त्रविषयकः ग्रन्थः पाठ्यते तत्र मानव्यविद्याविभागे । अहं संस्कृतव्याकरणं सङ्गणकशास्त्रं च इति विषयम् अधिकृत्य संशोधनं करोमि । तद्विषयकं शोधनिबन्धं प्रस्तोतुम् अहं परिषदि निमन्त्रितः ।

आ) १) अवबोधनम् । (४ तः ३) **(३)**

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

१) पृष्ठतः ------------ युवकाः गोष्ठिषु रताः । (कश्चन / केचन)

२) एषा ----------- मया स्वीकृता । (पद्धतिः / पद्धतिं)

ख) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत ।

अष्टाध्यायी इति व्याकरणशास्त्रविषयकः ग्रन्थः अस्ति ।

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

महोदयः किं कार्यं करोति ?

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उध्दृतः ?

२) शब्दज्ञानम् । (३ तः २) **(२)**

क) प्रश्ननिर्माणं कुरुत ।

समीरः <u>परिषदि</u> निमन्त्रितः ।

ख) सन्धिविग्रहं कुरुत ।

इत्येतानि → -------------- + -------------- ।

ग) विशेषण - विशेष्याणां मेलनं कुरुत ।

अ	ब
सुगमः	मूलतत्त्वानि ।
दृष्टान्तसहितानि	विषयप्रवेशः ।
	परस्परमित्राणि ।

३) पृथक्करणम् । **(२)**

जालरेखाचित्रं पूरयत ।

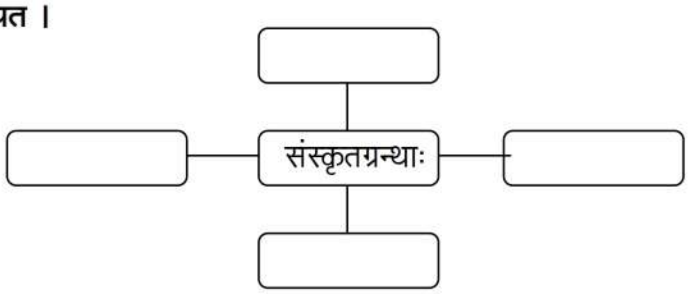

इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) **(४)**

१) **वसन्तसेना -** (बाहू प्रसार्य) एहि मे पुत्रक! अनुकृतमनेन पितुः रूपम् । अथ किं निमित्तमेष रोदिति ?
रदनिका - एतेन प्रतिवेशिक - दारकस्य सुवर्णशकटिकया क्रीडितम् , तेन च सा नीता, ततः पुनस्तां याचते ततो मया इयं मृत्तिकाशकटिका कृत्वा दत्ता । ततो भणति .... 'रदनिके! किं मम एतया मृत्तिका - शकटिकया, तामेव सौवर्णशकटिकां देहि' इति ।

२) दृष्यन्तः - तपोवननिवासिनामुपरोधो मा भूत् । अत्रैव रथं स्थापय यावदवतरामि ।
सूतः - धृताः प्रग्रहाः । अवतरतु आयुष्मान् ।
दृष्यन्तः - (अवतीर्य) सूत , विनीतवेषेण प्रवेष्टव्यानि तपोवनानि नाम । इदं तावत् गृह्यताम् । (इति सूतस्याभरणानि धनुश्चोपनीय) सूत, यावदाश्रमवासिनः दृष्ट्वाऽहमपावर्ते तावदार्द्रपृष्ठाः क्रियन्तां वाजिनः ।
सूतः - तथा । (इति निष्क्रान्तः ।)

ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) **(२)**

१) भूमाता पृथवैन्यं किम् उपादिशत् ?

२) महर्षिः कणादः परमाणुविषये किं प्रतिपादितवान् ?

तृतीय विभागः - पद्यम् । (१८)

प्र. ३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

भिक्षुः क्वास्ति बलेमर्खे
पशुपतिः किं नास्त्यसौ गोकुले
मुग्धे पन्नगभूषणः
सखि सदा शेते च तस्योपरि ।
आर्यें मुञ्च विषादमाशु
कमले नाहं प्रकृत्या चला
चेत्यं वै गिरिजासमुद्रसुतयोः
सम्भाषणं पातु वः ।।
वाचनं ज्ञानदं बाल्ये
तारुण्ये शीलरक्षकम् ।
वार्धक्ये दुःखहरणं
हितं सद्ग्रन्थवाचनम् ।।

१) पद्यांश पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत । (३ तः २) **(२)**

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।
विष्णुः भिक्षुरुपेण कुत्र गच्छति?

ख) पद्यांशतः विशेषणे चित्वा लिखत ।

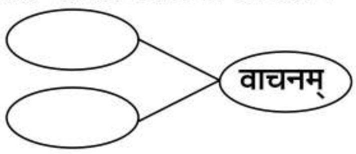

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत ।
नास्त्यसौ → न + ------------ + ------------ ।

२) पद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत । (२)

भिक्षुः क्वास्ति ------- इत्यस्मिन् श्लोके आगतानि क्रियापदानि लिखत ।

आ) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) (२)

१) 'न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ।' इति सूक्तिं स्पष्टीकुरुत ।

२) कदा मदः व्यपगच्छति ?

इ) पद्ये शुध्दे पूर्णे च लिखत । (क, ख तः १ ; ग, घ, तः १) (६)

१)

क) प्रथमवयसि ----------- विस्मरन्ति ।।

अथवा

ख) अयं ----------- निर्धनो वा ।।

२)

ग) वैद्यराज ----------- धनानि च ।।

अथवा

घ) यादृशं ---------- फलम् ।।

ई) अन्वयं पूरयत । (२)

रथस्य एकं चक्रं, सप्त ------------ तुरगाः, निरालम्बः मार्गः, --------- अपि चरणविकलः, (तथापि) रविः प्रतिदिनम् अपारस्य ------------- याति एव । महतां ----------- सत्त्वे भवति, उपकरणे न (भवति) ।

उ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (३ तः २) (४)

१) शीलं सद्गुणसम्पत्तिः ज्ञानं विज्ञानमेव च ।
उत्साहो वर्धते येन वाचनं तद् हितावहम् ।।
षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ।।
सर्वं व्याप्नोति सलिलं शर्करा लवणं यथा ।
एवं मानवताधर्मो धर्मान् व्याप्नोति सर्वथा ।।

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् । (९)

प्र.४ अ) धातूनाम् अव्ययानां च विशिष्टविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (६ तः ४) (४)

१)	रक्ष्	२)	रुच्	३)	याच्
४)	कृते	५)	वि + तृ	६)	सह

अथवा

संस्कृतानुवादं कुरुत । (६ तः ४)

१) कारल्याची भाजी कडु आहे.
The bitter – gourd curry is bitter.

२) मी रोज जेवणात पापड खातो / खाते.
I eat papad in my meals everyday.

३) आई दुकानातून साडी आणते.
Mother brings saree from the shop.

४) मी उद्या वहीत लिहेन.
I will write in the notebook tomorrow.

५) तो चेंडुने खेळतो.
He plays with the ball.

६) राधा जेवण वाढते.
Radha serves the food.

आ) ५/७ वाक्यात्मकं निबन्धं लिखत । (३ तः १) **(५)**

१) मम प्रियः नेता ।

२) मम प्रियः उत्सवः ।

३) मम प्रिया भाषा ।

अथवा

साहाय्यक - शब्दानाम् आधारेण ५/७ वाक्यात्मकं चित्रणवर्णनं कुरुत ।

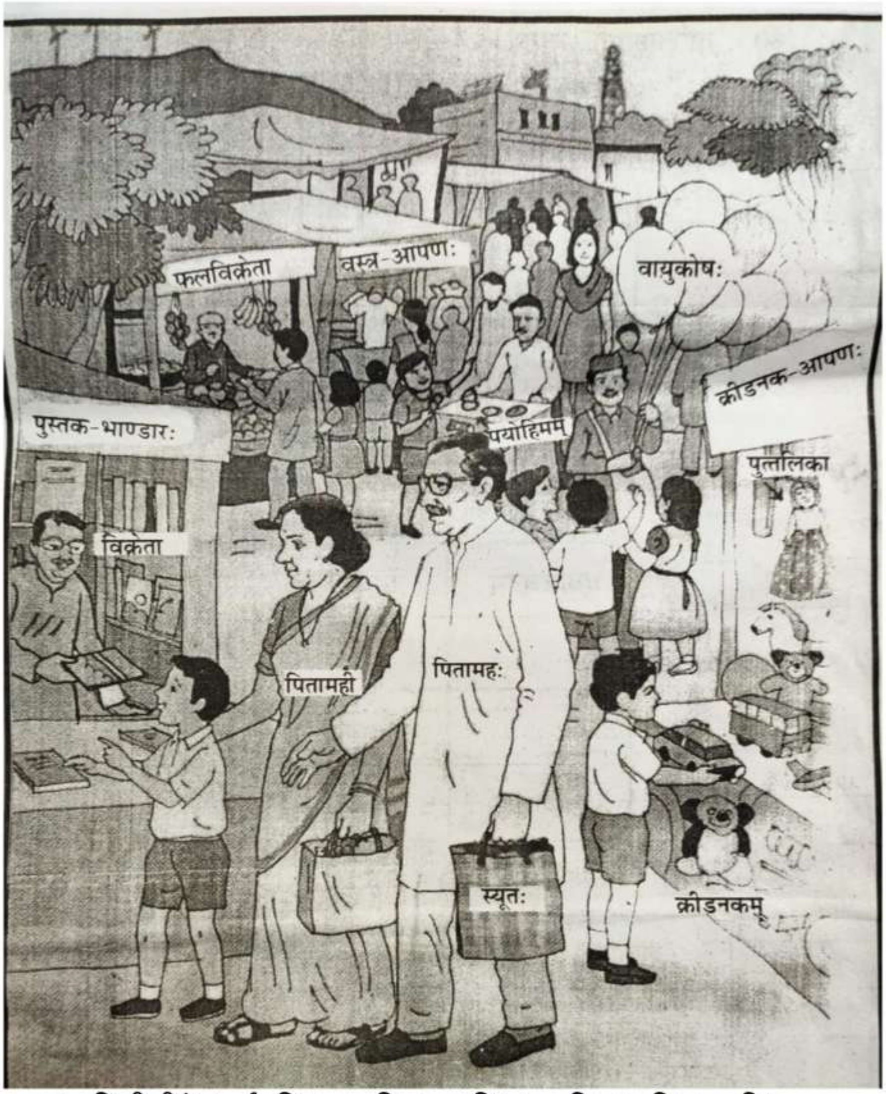

(मञ्जूषा - विक्रीणीते, दर्शयति, यच्छति, पश्यति, खादति, धरति, गृह्णाति)

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः । (१७)

प्र.५ अ) तालिकापूर्तिं कुरुत ।

१. नामतालिका । (६ तः ४) (२)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
-----------	मातरौ	-----------	द्वितीया
कर्म	-----------	-----------	प्रथमा
-----------	-----------	दिग्भ्यः	चतुर्थी

२. सर्वनामतालिका । (६ तः ४) (२)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
तस्मिन्	-----------	-----------	सप्तमी
-----------	-----------	भवद्भिः	तृतीया
-----------	आवाभ्याम्	-----------	पञ्चमी

३. क्रियापदतालिका । (६ तः ४) (२)

लकाराः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
विधिलिङ्	कुर्यात्	-----------	-----------	प्रथमः
लट्	-----------	-----------	यतध्वे	मध्यमः
लङ्	-----------	अलिखाव	-----------	उत्तमः

४. धातुसाधित - विशेषण - तालिका । (६ तः ४) (२)

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
प्र + विश् (६पप)	प्रविष्टः	-----------	-----------	प्रविशन्
रभ् (१आ.प)	-----------	रब्धवान्	रभणीयः	----------
वद् (१पप)	-----------	------------	वदनीयः	वदन्

आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (४ तः ३) (९)

१. योग्यं रूपं लिखित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । (५ तः ३)

क) छात्राः प्रत्येकं सुभाषितं ------------ (३) लिखन्ति । (आवृत्तिवाचकम्)

ख) अग्रिमे वर्षे अहम् ------------ (११) कक्षायां पठिष्यामि । (क्रमवाचकम्)

ग) ------------- (४) वेदाः वर्तन्ते । (सङ्ख्यावाचकम्)

घ) ------------- (५) पात्रे रसगोलकाः सन्ति । (क्रमवाचकम्)

च) अस्माकं कुटुम्बं संवत्सरस्य --------------(१) पर्यटनार्थं गच्छति । (आवृत्तिवाचकम्)

२. समासानां तालिकापूर्तिं कुरुत । (५ तः ३)

	समस्तपदम्	विग्रहः	समासनाम
क)	------------	इष्टम् अनुसृत्य	अव्ययीभावः ।
ख)	अम्भोदाः	-----------	उपपद - तत्पुरुषः ।
ग)	कविपण्डिताः	कवयः च पण्डिताः च ।	----------- ।
घ)	-----------	नीतौ निपुणाः ।	सप्तमी तत्पुरुषः ।
च)	महोदयः	------------	बहुव्रीहिः ।

३. **समानार्थकशब्दान् / विरुध्दार्थकशब्दान् लिखत । (५ तः ३)**

क) बलवान् x --------------

ख) कृष्णः = --------------

ग) धनुः = --------------

घ) बद्धः x --------------

च) शुकः = --------------

४. **सूचनानुसारं कृतीः कुरुत । (५ तः ३)**

क) अहं विस्तरेणं पठितुम् इच्छामि । (वाक्यं लङ्लकारे परिवर्तयत)

ख) पृथुराजः स्वराज्ये भ्रमति स्म । (स्म निष्कासयत)

ग) त्वं सत्वरं पलायिष्यसे । ('त्वं' स्थाने 'भवान्' योजयत)

घ) भानुः भुवनमण्डलं प्रकाशयति । (णिजन्तं निष्कासयत)

च) शङ्कराचार्यः सर्वाणि दर्शनानि पठितवान् । (वाच्यपरिवर्तनं कुरुत)

षष्ठः विभागः - अपठितम् । (८)

प्र.६ **अ) गद्यांशं पठित्वा कृतीः कुरुत । (६ तः ४)** **(४)**

एकस्मिन् वने एकः विशालः वृक्षः आसीत् । तस्मिन् बहवः खगाः वसन्ति स्म । एकदा ते अतीव बुभुक्षिताः आसन् । अतः भोजनं खादितुम् इतस्ततः भ्रमन्ति स्म । ते दूरं दूरं गच्छन्ति स्म । अन्ते च एकस्मिन् स्थाने ते तण्डुलकणान् अपश्यन् । ते तत्र गत्वा प्रसन्नतया तण्डुलान् खादन्ति स्म परन्तु जालेन बद्धाः अभवन् । अधुना किं करणीयम् इति चिन्तयित्वा ते सर्वे जालेन सह एव एकं स्वमित्रम् उपागच्छन् । तेषां मित्रम् एकः मूषकः आसीत् । सः जालं दन्तैः अकर्तयत् । अन्ते सर्वे स्वतन्त्राः भूत्वा अनृत्यन् अगायन् च । सुखं तु एकतायाम् एव विद्यते ।

प्रश्नाः -

१) **पूर्णवाक्येन उत्तरत ।**
बुभुक्षिताः खगाः किं अपश्यन् ?

२) **प्रातिपदिकं लिखत ।**
(क) जालेन - -------------- (ख) तेषाम् - ----------------

३) **वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यमिति लिखत ।**
एकः मूषकः खगानां मित्रम् आसीत् ।

४) **माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत ।**
सुखं तु एकतायाम् एव विद्यते ।

५) **गद्यांशतः एकम् अव्ययं चित्वा लिखत ।**

६) **कारकपरिचयं कुरुत ।**
सः <u>दन्तैः</u> जालम् अकर्तयत् ।

आ १. **पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।** **(२)**

अवृत्तिकं त्यजेत् देशं वृत्तिं सोपद्रवां त्यजेत् ।
त्यजेत् मायाविनं मित्रं अन्नं प्राणहरं त्यजेत् ।।

क) **पूर्णवाक्येन उत्तरत । (२ तः १)**

i) कीदृशं मित्रं त्यजेत् ?

ii) कीदृशीं वृत्तिं त्यजेत् ?

ख) **समानार्थक शब्दं लिखत ।**

मित्रम् = ----------------

आ २. पद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत । **(२)**

अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चरितानि च ।
वञ्चनं च अपमानं च मतिमान् न प्रकाशयेत् ।।

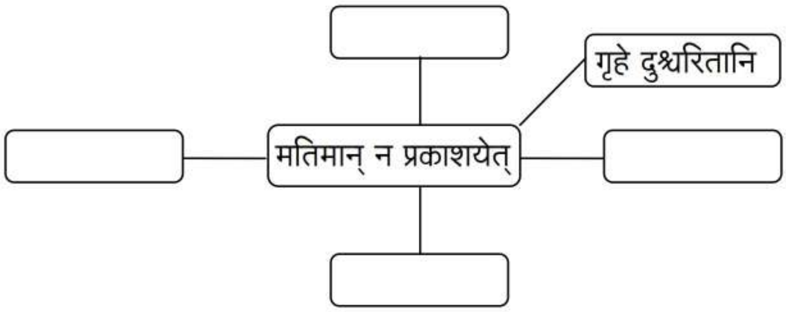

* * * * *